

Η έννοια του «δάσους» στο πλαίσιο εφαρμογής του τεκμηρίου κυριότητας του Δημοσίου: μία νέα προσέγγιση στην πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου;

The concept of “forest” with reference to the State presumption of ownership: a new approach in the Supreme Court jurisprudence?

Αθανάσιος Παπαθανασόπουλος
Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω, Δ.Ν.

Ο Άρειος Πάγος με πρόσφατες αποφάσεις του φαίνεται να πραγματοποιεί στροφή στη νομολογία του που αφορά στη στοιχειοθέτηση της έννοιας του «δάσους» στο πλαίσιο εφαρμογής του τεκμηρίου κυριότητας του Δημοσίου, υιοθετώντας εκ νέου την ερμηνεία της παλαιότερης νομολογίας βάσει του πρώτου νομοθετικού ορισμού του δάσους από τον ν. ΑΧΝ'/1888.

Το τεκμήριο κυριότητας του Δημοσίου επί των δασών καθιδρύθηκε την εποχή του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους με το έχον ισχύ νόμου βασιλικό διάταγμα της 17/29 Νοεμβρίου 1836 «περί ιδιωτικών δασών»¹. Το τεκμήριο αυτό εφαρμόστηκε διαχρονικά κατά κόρον από τη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων και απετέλεσε το βασικό νομικό έρεισμα για τη θεμελίωση του δικαιώματος κυριότητας του Δημοσίου επί του μεγαλύτερου μέρους των δασών της επικράτειας.

Η διάταξη του άρθρου 62 παρ. 1 εδάφιο πρώτο του ν. 998/1979 επαναλαμβάνει το τεκμήριο κυριότητας του Δημοσίου², επεκτείνοντάς το, πέραν των δασών, στις

---

¹ ΦΕΚ 69/1.12.1836.

² Άρθρο 62 παρ. 1 του ν. 998/1979: «Επί των πάσης φύσεως αμφισβητήσεων, ή διενέξεων ή δικών μεταξύ του Δημοσίου, είτε ως ενάγοντος είτε ως εναγομένου είτε ως αιτούντος είτε ως καθ'ου η αίτησις, και φυσικού ή νομικού προσώπου, όπερ επικαλείται ή αξιοί οιοδήποτε δικαίωμα, εμπράγματον ή μη, επί των δασών, των δασικών εκτάσεων ή των εις το άρθρ.74 του παρόντος νόμου αναφερομένων εδαφών, το ως άνω φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον οφείλει να αποδείξη την παρ' αυτώ ύπαρξιν του δικαιώματός του».

δασικές και χορτολιβαδικές εκτάσεις³, πλην των νομίμων εξαιρέσεων που προβλέπονται στο δεύτερο εδάφιο της διάταξης⁴.

1. Περιεχόμενο και προϋποθέσεις του τεκμηρίου

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του β.δ. της 17/29 Νοεμβρίου 1836 «περί ιδιωτικών δασών», ως ιδιωτικά ορίζονται τα δάση τα οποία αποδεικνύεται κατά τους τουρκικούς τύπους ότι ήταν ιδιωτικά προ του υπέρ της Ανεξαρτησίας αγώνα, καθώς και αυτά που περιλαμβάνονται σε ιδιωτικά χωριά (τσιφλίκια)⁵, ακόμη και αν οι σχετικοί τίτλοι δεν αναφέρονται στα δάση αυτά.

Σύμφωνα με το άρθρο 3, οι κατά τα ανωτέρω ιδιοκτήτες δασών όφειλαν να καταθέσουν στη Γραμματεία επί των Οικονομικών εντός προθεσμίας ενός έτους από τη δημοσίευση του βασιλικού διατάγματος τους τίτλους τους, ώστε αυτοί να αναγνωρισθούν και η κατοχή των δασών να παραδοθεί επισήμως στους ιδιοκτήτες ή, σε περίπτωση απόρριψης, να παραπεμφθεί η υπόθεση στα δικαστήρια προς δικαστική επίλυση, μέχρι την οποία ο κάτοχος του αμφισβητούμενου δάσους διατηρεί το δικαίωμα διακατοχής του. Μετά την παρέλευση της παραπάνω προθεσμίας, τα δάση για τα οποία δεν παρουσιάστηκαν τίτλοι ιδιοκτησίας θεωρούνται ως αδιαφιλονίκητα εθνικά⁶.

---

³ Το τεκμήριο κυριότητας του Δημοσίου είχε διατυπωθεί και από τον ν. 422/1914 «Περί καθορισμού της ιδιοκτησίας επί ιδιωτικών δασών» (Κώδιξ Θέμιδος 1914, σελ. 761), ώστε να τυγχάνει εφαρμογής και επί των λεγομένων «νέων χωρών», όμως εν τέλει το νομοθέτημα αυτό δεν εφαρμόστηκε: *ιδ.* Σ.τ.Ε. 920/1937.

⁴ Η εξαίρεση αυτών των περιοχών από το τεκμήριο κυριότητας οφείλεται σε ιστορικούς λόγους και αφορά σε περιοχές που υπό το οθωμανικό καθεστώς διατήρησαν την αυτονομία τους, καθώς και ορισμένα προνόμια, όπως τα ιδιωτικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα, σε περιοχές των οποίων οι γαίες ουδέποτε υποτάχθηκαν στην οθωμανική κυριαρχία και σε περιοχές στις οποίες η Πολιτεία δεν είχε εμπράγματα δικαιώματα επί των γαιών. *ιδ.* Α. Γεωργιάδης, Το ιδιοκτησιακό των Μανιατών: Τα κτήματα στη Μάνη και το τεκμήριο κυριότητας υπέρ του Δημοσίου, Περιοδικό ΜΑΝΗ, τ.40, 2006

⁵ Η αναφορά στα εντός τσιφλικίων δάση συνάδει με το άρθρο Γ' της Σύμβασης των Αθηνών της 28.04.1835 μεταξύ της Ελληνικής Επιτροπής και των απεσταλμένων της Υψηλής Πύλης, η οποία κυρώθηκε με το β.δ. της 4/16 Απριλίου 1835, σύμφωνα με το οποίο τα ευρισκόμενα εντός τσιφλικίων χειμαδιά, εαρινά δάση κλπ. παραμένουν στη χρήση των κατόχων τους, υπό την επιτήρηση του Δημοσίου.

⁶ Άρθρο 3 β.δ. 1836: «*Εντός ενός έτους από την ημέραν της δημοσιεύσεως του παρόντος νόμου οφείλουν οι ιδιοκτήται των υπό τα άρθρα 1 και 2 δασών να παρουσιάσωσιν εις την Ημετέραν επί των Οικονομικών Γραμματείαν, ή απ' ευθείας ή δια των αρμοδίων υπαλλήλων, τους νομίμους τίτλους της ιδιοκτησίας των. Η*

Με τις παραπάνω διατάξεις καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις και η διαδικασία αναγνώρισης ενός δάσους ως ιδιωτικού και εξ αντιδιαστολής προσδιορίστηκε η έννοια του δημοσίου δάσους, χάρη στο τεκμήριο κυριότητας επί των δασών υπέρ του Δημοσίου.

Η θέσπιση του τεκμηρίου κυριότητας αποτελεί συνέχεια του οθωμανικού γαιοκτητικού καθεστώτος, το οποίο υπέβαλλε κατ' αρχήν το σύνολο των γαιών στην εξουσία του Σουλτάνου⁷, και απηχεί τη βούληση του Ελληνικού Κράτους να υπαγάγει το μεγαλύτερο δυνατό τμήμα του δασικού πλούτου της χώρας στην εξουσία του Δημοσίου, με σκοπό την αξιοποίησή του ως πλουτοπαραγωγικού αγαθού, στο πλαίσιο της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας⁸.

Από το περιεχόμενο των διατάξεων του βασιλικού διατάγματος του 1836 συνάγεται ότι η εφαρμογή του τεκμηρίου κυριότητας υπέρ του Δημοσίου περιορίζεται στα δάση, εξαιρουμένων των πάσης φύσεως λοιπών δασικών εδαφών⁹, και προϋποθέτει τα εν λόγω δάση να προϋπήρχαν του υπέρ της Ανεξαρτησίας αγώνα.

Εντούτοις, αν και η γραμματική ερμηνεία των παραπάνω διατάξεων περιορίζει την εφαρμογή του τεκμηρίου κυριότητας στα δάση που είχαν ως φυσικό προορισμό, ήταν δηλαδή ως εκ της σύνθεσής τους ικανά, να αποδίδουν ξυλεία και άλλα δασικά προϊόντα και τα οποία είχαν δημιουργηθεί και διατηρούσαν τη μορφή αυτή προ του υπέρ της Ανεξαρτησίας αγώνα, εν τέλει «με διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις και διοικητικές μεθοδεύσεις», αλλά και με τη συνάδουσα προς τις παραπάνω παρεμβάσεις εξέλιξη της νομολογίας, το υπέρ του Δημοσίου μαχητό τεκμήριο κυριότητας κατέληξε να εφαρμόζεται κατά τρόπο ώστε όποια έκταση περιέχει δασική βλάστηση και δεν έχει

Γραμματεία θέλει εξετάσει αυτούς, θέλει τους αναγνωρίσει ή απορρίψει και, εις την πρώτην περίπτωσιν, θέλει επισήμως δώσει την κατοχήν εις τους ιδιοκτήτας, εις δε την Δευτέρα, θέλει αποπέμψει τας ελλειπούσας νομίμων αποδείξεων αξιώσεις αυτών ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων. Εις την περίστασιν ταύτην όμως, μέχρι της τελειωτικής δικαστικής αποφάσεως περί της ιδιοκτησίας, μένει η διακατοχή του διαφιλονικουμένου δάσους αναφαίρετος εις ον ευρίσκεται. Παρελθούσης της ανωτέρω προθεσμίας, θεωρούνται όλα τα δάση, περί των οποίων δεν παρουσιασθώσιν οι, ως άνω, απαιτούμενοι τίτλοι, ως αδιαφιλονίκητα Εθνικά, και θέλουν διατίθεσθαι ως τοιαύτα».

⁷ Ε.-Α. Μαριά, Η νομική προστασία των δασών, 1998, σελ. 17.

⁸ Ι. Μακρής, Δασικό Δίκαιο, 2010, σελ. 2.

⁹ Τα δασικά εδάφη, λόγω της περιορισμένης ή πενιχρής βλάστησής τους, δεν θεωρούντο κατά τη εποχή εκείνη από τον νομοθέτη ως πλουτοπαραγωγικώς αξιοποιήσιμα.

αναγνωριστεί διοικητικώς ή δικαστικώς ως ιδιωτική θεωρείται ότι ανήκει κατά μαχητό τεκμήριο στο Δημόσιο¹⁰.

2. Η νομολογιακή εφαρμογή του τεκμηρίου

α) Η παλαιότερη νομολογία του Αρείου Πάγου

Σύμφωνα με την παλαιότερη νομολογία του Αρείου Πάγου, η οποία εναρμονίζεται πλήρως με το γράμμα των διατάξεων του διατάγματος της 17/29 Νοεμβρίου του 1836, προϋπόθεση για την εφαρμογή των διατάξεων του διατάγματος αυτού αποτελεί η διεκδικούμενη έκταση να αποτελούσε δάσος προ του 1836¹¹, ενώ οι εν λόγω διατάξεις δεν αναφέρονται και δεν τυγχάνουν εφαρμογής προκειμένου περί δασών που δημιουργήθηκαν μεταγενέστερα εντός ιδιόκτητων κτημάτων¹².

Εξ άλλου, για την εκτίμηση της ιδιότητας μίας έκτασης ως «δάσους», προκειμένου να ισχύσει το τεκμήριο κυριότητας του Δημοσίου, ο χαρακτήρας της έκτασης, ο οποίος πρέπει να αποδεικνύεται από το Δημόσιο που τον επικαλείται¹³, εκτιμάται δυνάμει του επακολουθήσαντος νόμου ΑΧΝ'/1888, ενώ «οι μεταγενέστεροι νόμοι [...] δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν για τον καθορισμό μίας εκτάσεως ως δάσους, προκειμένου να κριθεί αν θα ισχύσει το τεκμήριο κυριότητας του Δημοσίου»¹⁴. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου αυτού «δάσος είναι πάσα έκτασις εδάφους εν όλω ή εν μέρει υπ' αγρίων ξυλωδών φυτών οιωνδήποτε διαστάσεων και ηλικίας καλυπτομένη και προς παραγωγήν ξυλείας και άλλων προϊόντων προωρισμένη». Ως εκ τούτου, για την εφαρμογή του τεκμηρίου κυριότητας το Δημόσιο οφείλει, κατά τα ανωτέρω, να αποδεικνύει την ύπαρξη δάσους προ του έτους 1836, του οποίου ο προορισμός έγκειται στην παραγωγή ξυλείας και λοιπών δασικών προϊόντων¹⁵, ενώ οι διατάξεις του

---

¹⁰ *ιδ.* Α. Γεωργιάδης, *οπ.π.*, Εισηγ. Έκθ. ν. 3208/2003, σημ. 3, Πρακτικά της Βουλής, Ολομ., 26.02.2003, σελ. 3084.

¹¹ Α.Π. 198/1932, Θ. ΜΓ', σελ. 597-598, Α.Π. 575/1967, ΝοΒ 16, σελ. 174, Α.Π. 700/1978, ΝοΒ 1978, σελ. 270.

¹² Α.Π. 198/1932, Θ. ΜΓ', σελ. 597-598.

¹³ Α.Π. 700/1978, ΝοΒ 1978, σελ. 270.

¹⁴ Α.Π. 231/1984.

¹⁵ Α.Π. 60/1978, ΝοΒ 1978, σελ. 1353, *ιδ.* Α. Κοτσίρης, *Ιδιοκτησιακό καθεστώς δασών και βοσκοτόπων της νήσου Σκύρου...*, Αρμ. 1985, σελ. 14.

διατάγματος του 1836 δεν εφαρμόζονται επί εκτάσεων που καλύπτονται σποραδικώς από ήμερα και άγρια δέντρα και δεν ανταποκρίνονται στην παραπάνω έννοια του δάσους¹⁶.

β) η μεταγενέστερη νομολογία του Αρείου Πάγου

Η μεταγενέστερες αποφάσεις του Αρείου Πάγου δεν περιορίζονται στην εφαρμογή του ορισμού του δάσους κατά τον ΑΧΝ'/1888, αλλά υιοθετούν προοδευτικά την αναφορά και στα νεότερα νομοθετήματα της δασικής νομοθεσίας.

Αρχικά, οι νεότερες δικαστικές αποφάσεις αναφέρονται σε μεταγενέστερα νομοθετήματα με το σκεπτικό ότι ο κατά τον ν. ΑΧΝ'/1888 ορισμός του δάσους περιελήφθη στον Δασικό κώδικα του 1924 και ότι «δεν απομακρύνεται» από τον ορισμό του Δασικού κώδικα του 1969, ο οποίος επίσης εξαρτά την έννοια του δάσους από την παραγωγικότητα δασικών προϊόντων¹⁷, εξακολουθώντας όμως σε κάθε περίπτωση να εφαρμόζουν τον αρχικό ορισμό του ν. ΑΧΝ'/1888¹⁸.

Στη συνέχεια, οι αποφάσεις του Αρείου Πάγου υιοθετούν επιπροσθέτως την αναφορά στον νεότερο δασικό νόμο 998/1989, κατά τη γραμματική ερμηνεία του οποίου, σύμφωνα με τη σχετική νομολογία του Αρείου Πάγου, κύριο κριτήριο της έννοιας του δάσους εξακολουθούσε να είναι η παραγωγικότητα δασικών προϊόντων¹⁹.

Όμως η παραπάνω πιστή στη γραμματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 3 του ν. 998/1979 νομολογία του Αρείου Πάγου ερχόταν σε αντίθεση με τη σχετική νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο υιοθέτησε μία ευρύτερη ερμηνεία και εφαρμογή του ορισμού του δάσους επί τη βάση της έννοιας της «οργανικής ενότητας». Εν τέλει, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, με την υπ' αριθμ. 27/1999 απόφασή του, ερμήνευσε τον ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης του άρθρου 3 του ν. 998/1979 σύμφωνα με το ενιαίο κριτήριο της «οργανικής ενότητας» της δασικής βλάστησης, καθιερώνοντας έναν ακραιφνώς οικολογικό ορισμό του δάσους

---

¹⁶ Α.Π.691/1910, Θ. ΚΒ', σελ. 328.

¹⁷ Α.Π. 60/1978, ΝοΒ 26, σελ. 1353, Α.Π. 1125/1980, ΝοΒ 29, σελ. 518, Α.Π. 292/1996, Α.Π. 552/1998.

¹⁸ Α.Π. 1456/1991, Α.Π. 687/2000.

¹⁹ Α.Π. 1283/1991.

και της δασικής έκτασης, εκτοπίζοντας πλήρως το πλουτοπαραγωγικό εννοιολογικό κριτήριο²⁰.

Παρά την εξέλιξη αυτή ως προς τον εννοιολογικό προσδιορισμό του δάσους, η νομολογία του Αρείου Πάγου, αν και υιοθέτησε, συμμορφούμενη προς την απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, τον νέο ακραιφνώς οικολογικό ορισμό του δάσους και της δασικής έκτασης, εξακολούθησε να αναφέρεται στον ορισμό του δάσους σύμφωνα με όλα τα παραπάνω νομοθετήματα ως μη αποκλίνοντας από τον ορισμό του ν. ΑΧΝ'/1888. Με αυτό τον τρόπο, η σύγχρονη νομολογία του Αρείου Πάγου κατέληξε να υπάγει στο τεκμήριο κυριότητας του Δημοσίου όλες τις καλυπτόμενες από δασική βλάστηση εκτάσεις (δάση και δασικές εκτάσεις) που ανταποκρίνονται στον ορισμό του ν. 998/1979, κρίνοντας ότι αυτός « *βασικά δεν διαφέρει* » από τον ορισμό του δάσους του ν. ΑΧΝ'/1888²¹.

Η κατά τα ανωτέρω εφαρμογή μεταγενέστερων του ν. ΑΧΝ'/1888 νομοθετημάτων για την αξιολόγηση της έννοιας του «δάσους» στο πλαίσιο της εφαρμογής του βασιλικού διατάγματος του 1836 με το σκεπτικό ότι ο σύγχρονος ορισμός του δάσους «δεν απομακρύνεται» ή «βασικά δεν διαφέρει» από τον αρχικό νομοθετικό αντίστοιχο ορισμό του ν. ΑΧΝ'/1888, είναι κατ' ουσία εσφαλμένη, εφ' όσον προδήλως ο αρχικός πλουτοπαραγωγικός ορισμός του δάσους είναι εντελώς διάφορος του σύγχρονου οικολογικού ορισμού, ο οποίος, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει και την έννοια των δασικών εκτάσεων²².

Περαιτέρω, η παραπάνω νομολογιακή θέση είναι ασυμβίβαστη με τη διάταξη του άρθρου 51 του ΕισΝΑΚ, η οποία ορίζει ότι «η απόκτηση κυριότητας ή άλλου

---

²⁰ Σύμφωνα με το Α.Ε.Δ. «*δάσος ή δασικό οικοσύστημα [είναι] οργανικό σύνολο αγρίων φυτών με ξυλώδη κορμό επί της επιφανείας εδάφους, τα οποία, μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν, δια της αμοιβαίας αλληλεξαρτήσεως και αλληλεπιδράσεώς τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές). Εξ άλλου δασική έκταση υπάρχει όταν στο ανωτέρω σύνολο η άγρια ξυλώδης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραιά*».

²¹ Α.Π. 1906/2006, Ελ.Δικ. 48, σελ.146, Α.Π. 1794/2009, ΝοΒ 58, σελ. 733, Α.Π. 400/2011, ΝοΒ 59, σελ. 2172.

²² Σημειώνεται ότι τα δάση στο νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος ανέρχονταν σε συνολική επιφάνεια 805.000 εκταρίων (μαζί με τις δασοσκεπείς εκτάσεις, 1.388.000 εκτάρια), ενώ το 1992 τα δάση και οι δασικές εκτάσεις ανέρχονται στα 6.513.000 εκτάρια: *ιδ.* Ε. Σταματίου, Δασολόγιο – Θεσμικό πλαίσιο, διοικητική παθογένεια και πρακτική στην Ελλάδα – Η διεθνής εμπειρία, Περ.Δικ. 2009, σελ. 52-53. Οι αριθμοί αυτοί ασφαλώς δεν υποδεικνύουν στην πραγματικότητα τον πολλαπλασιασμό της δασικής βλάστησης, αλλά τη διαφοροποίηση του σύγχρονου ορισμού του δάσους σε σχέση με τον αντίστοιχο ορισμό που ίσχυε στο νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος.

εμπράγματος δικαιώματος πριν από την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα κρίνεται κατά το δίκαιο που ίσχυε όταν έγιναν τα πραγματικά γεγονότα για την απόκτησή τους»²³. Η εφαρμογή μεταγενέστερων διατάξεων από εκείνες που απηχούσαν την αντίληψη περί δάσους κατά την εποχή του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους, κατά την οποία αποκτήθηκαν τα επί των δασών ιδιωτικά εμπράγματα δικαιώματα, με το σκεπτικό ότι οι νεότερες διατάξεις δεν διαφέρουν από τις κατά τον κρίσιμο χρόνο ισχύουσες, αποτελεί στην πραγματικότητα ευθεία παραβίαση του άρθρου 51 του ΕισΝΑΚ.

γ) η πρόσφατη νομολογία του Αρείου Πάγου

Παρά την κατά τα ανωτέρω παγιωμένη νεότερη νομολογία του, ο Άρειος Πάγος με πρόσφατες αποφάσεις του φαίνεται να επανεξετάζει το ζήτημα του προσδιορισμού της έννοιας του δάσους στο πλαίσιο εφαρμογής του τεκμηρίου κυριότητας του β.δ. του 1836 περί ιδιωτικών δασών. Πράγματι, οι αποφάσεις αυτές υιοθετούν αποκλειστικά τα κριτήρια του ν. ΑΧΝ'/1888, χωρίς να αναφέρονται στα εξαγόμενα από τα μεταγενέστερα νομοθετήματα κριτήρια²⁴.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την Α.Π. 998/2013, «...κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων [β.δ. 1836], θεωρείται δάσος κάθε έκταση εδάφους, η οποία καλύπτεται ολικά ή μερικά από άγρια ξυλώδη φυτά οποιωνδήποτε διαστάσεων και ηλικίας, τα οποία προορίζονται για την παραγωγή ξυλείας ή και άλλων προϊόντων, σύμφωνα με τον ορισμό του δάσους που περιέχεται στη διάταξη του άρθρου 1 του νόμου ΑΧΝ/1888 "περί διακρίσεως και οριοθεσίας των δασών", η οποία περιλήφθηκε ως άρθρο 57 στο ν. 3077/1924 "περί δασικού κώδικος" και βασικά δεν διαφέρει από τις διατάξεις του άρθρου 3 παρ. 1 και 2 του ν. 998/1979». Σύμφωνα με την Α.Π. 1167/2011 «Ως δάσος κατά την έννοια των παραπάνω διατάξεων [β.δ. 1836] νοείται κάθε έκταση εδάφους, που καλύπτεται ολικά ή μερικά από άγρια ξυλώδη φυτά οποιωνδήποτε διαστάσεων και ηλικίας, που προορίζονται για την παραγωγή ξυλείας ή άλλων προϊόντων, σύμφωνα με τον ορισμό του δάσους που περιέχεται στη διάταξη του άρθρου 1 του Ν. ΑΧΝ/1888 "περί

---

²³ Η συγκεκριμένη διάταξη εφαρμόζεται ρητώς και απαρεγκλίτως από τη σύγχρονη νομολογία του Αρείου Πάγου ως προς την έκπαιη υπαγωγή περιοχών της τωρινής Ελληνικής Επικράτειας στον οθωμανικό νόμο, με αποτέλεσμα την αδυναμία θεμελίωσης ιδιωτικής κυριότητας με χρησικτησία λόγω μακρόχρονης νομής: Α.Π. 1814/2012, ΝοΒ 2013, σελ. 1217.

²⁴ Α.Π. 998/2013, ΝοΒ 2013, σελ. 2511, Α.Π. 1196/2012, ΝοΒ 2013, σελ. 446, Α.Π. 1167/2011, ΝοΒ 2012, σελ. 349.

διακρίσεως και οριοθεσίας των δασών" και περιλήφθηκε ως άρθρο 57 στο Ν. 3077/1924 "περί δασικού Κώδικός" και βασικά δεν υφίσταται του ορισμού του δάσους στο άρθρο 1 παρ. 1 του Δασικού Κώδικα (Ν.Δ. 86/1969) και στο άρθρο 3 παρ. 1 του Ν. 998/1979 "περί προστασίας των δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας" (βλ. ΑΠ 60/1978 ΝοΒ 26.1353)». Τέλος, σύμφωνα με την Α.Π. 1196/2012 «Ως δάσος δε, κατά την έννοια των άνω διατάξεων [β.δ. 1836], νοείται η έκταση εδάφους, η οποία καλύπτεται ολικά ή μερικά από άγρια ξυλώδη βλάστηση, ήτοι από φυτά οποιωνδήποτε διαστάσεων και ηλικίας, προορισμένη προς παραγωγή ξυλείας ή άλλων προϊόντων (άρθρο 1 ν. ΑΧΝ/1888)».

Με το παραπάνω περιεχόμενο, οι πρόσφατες αποφάσεις του Αρείου Πάγου, αναφερόμενες ή μη σε νεότερα νομοθετήματα, δέχονται ως αποκλειστικό κριτήριο για τον προσδιορισμό τη έννοιας του δάσους εν όψει της εφαρμογής του β.δ. περί ιδιωτικών δασών τον προορισμό της υπό κρίση έκτασης για παραγωγή δασικών προϊόντων. Ειδικότερα, η Α.Π. 1167/2011 κρίνει ότι τα υπό εξέταση τμήματα εδάφους δεν αποτελούσαν δάσος το έτος 1836 «αφού δεν ήταν δυνατή η δασική εκμετάλλευσή τους προς παραγωγή ξυλείας, ούτε εξ άλλου ήταν προορισμένα για τέτοια παραγωγή», ενώ, σύμφωνα με την Α.Π. 1196/2012, το ενάγον Δημόσιο οφείλει να αναφέρει τα περιστατικά που θεμελιώνουν την ύπαρξη του επικαλούμενου δασικού χαρακτήρα της έκτασης υπό την παραπάνω έννοια.

Εάν οι πρόσφατες αυτές αποφάσεις συνιστούν πραγματική στροφή στη σύγχρονη νομολογία του Αρείου Πάγου, η εξέλιξη αυτή είναι ασφαλώς θετική, αφ' ενός διότι επαναφέρει τη συνοχή της παλαιότερης – αλλά σύγχρονης με τη θέσπιση των επίμαχων νομοθετημάτων – και της σημερινής νομολογίας του Αρείου Πάγου και αφ' ετέρου διότι συνάδει με τη γραμματική και ουσιαστική ερμηνεία των νομοθετημάτων αυτών, αλλά και με την ορθή εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 51 του ΕισΝΑΚ.

Εντούτοις, τίθεται το ερώτημα εάν οι αποφάσεις αυτές, συμβαδίζουν ή, αντιθέτως, δύνανται να κλονίσουν την εξ ετέρου υφιστάμενη νομολογία σύμφωνα με την οποία, όσον αφορά την εφαρμογή του τεκμηρίου κυριότητας, εφ' όσον δεν είναι πρακτικά δυνατόν να εξακριβωθεί ποιες εκτάσεις είχαν μορφή δάσους το έτος 1836, ως χρονικό σημείο αναφοράς για την εξέταση της μορφής της εκάστοτε υπό κρίση έκτασης ορίζεται το έτος 1945, χρόνος κατά τον οποίο πραγματοποιήθηκε η πρώτη

καθολική αεροφωτογράφιση της χώρας²⁵, νομολογιακή θέση με την οποία παραβιάζεται ευθέως το γράμμα και το πνεύμα του β.δ. του 1836, το οποίο αναμφισβήτητα εφαρμόζεται κατ' αποκλειστικό τρόπο στις εκτάσεις που διακριβωμένα αποτελούσαν δάσος πριν την έναρξη του υπέρ της Ανεξαρτησίας αγώνα.

---

²⁵ Σ.τ.Ε. 4456/2010, Νόμος και Φύση 2011/II, Σ.τ.Ε. 2405/2009 , Α.Π. 400/2011, ΝοΒ 59, σελ. 2172.